

De Heraut

van de

Gereformeerde Kerken in Nederland.

Het auteursrecht van den inhoud van dit blad wordt verzekerd overeenkomstig de wet van 28 Juni 1881 (Staatsblad No. 124.)

Dit blad wordt geregeld des Vrijdags aan de geabonneerden verzonden.
Bijdragen van medewerkers, ingezonden stukken en alles wat verder den inhoud van het blad betreft, te adresseren aan de REDACTIE. Abonnementen en Advertentieaanvragen aan de ADMINISTRATIE, Bureau: Warmoesstraat 56, te Amsterdam.
Insendingen, die later dan Vrijdags 's namiddags te 12 uren worden ontvangen, kunnen voor het nummer van die week niet meer in aanmerking komen.

Zondag 15 Januari 1911. N°. 1724.

Abonnementsprijs: franco aan huis, per drie maanden f 1.20, voor België per jaar f 5.30 bij vooruitbetaling, voor het verdere Buitenland en Ned.-Indië per jaar f 6.30 bij vooruitbetaling. Afzonderlijke nummers f —.10. Abonnementen worden aangenomen door het Bureau te Amsterdam, Boekhandelaren, Postdirecteuren enz.
Advertentieprijs: van 1 tot 6 regels f 1.20, voor elke regel meer f —.20. Aanvragen en vermelding van liefdegaven f —.12 per regel.

Van de Voleinding.

1.

Ik ben de Alpha en de Omega, het begin en het einde, zegt de Heere, Die is, en Die was, en Die komen zal, de Almachtige. Openb. 1: 5.

In 1878 begonnen met de handhaving der stelling: „Dat de genade particulier is”, heeft ons weekblad in een reeks van één-en-dertig jaren eerst alzijds de *particuliere genade* toegelicht; daarna stelden we hiertegenover de *beteekenis en werking der Gemeene Gratie*; en ten einde den samenhang van deze beide vormen der genade voor de Christenheid te doen uitkomen, gaf de *Heraut* in de artikelen die daarna onder den titel: *Pro Rege* verschenen, een uiteenzetting van het *Koningschap van Christus*. Geleidelijk volge hierop thans, wat ons te zeggen staat van de *Voleinding*. Eerst in de *Voleinding* toch bereikt in de particuliere genade de gemeene genade haar einddoel, en vindt het Koningschap van Christus, voor zoover het in den tijd valt, zijn volle uitwerking, gelijk Jezus zelf het uitsprak: „Ziet, Ik ben met ulieden tot de voleinding der wereld”.

Het denkbeeld van *Voleinding* doelt op het ten einde loopen van wat men het proces in de ontwikkeling eener zaak of in de historie noemt. Men denke hierbij niet aan een proces voor den rechter, maar aan den loop dien iets neemt. Het duidelijkst is dit voor ons afgebeeld in de plantenwereld. Eerst is er niets dan een zaadkorrel, maar nauwelijks is deze zaadkorrel aan de aarde toevertrouwd en komt er vocht en warmte bij, of er begint in de zaadkorrel een proces. Er begint zich in die zaadkorrel werking te openbaren, en, eens begonnen, gaat, mits niet gestoord, die werking van zelve door. Er komt uit die korrel een kiem, die kiem wordt stengel, aan dien stengel zetten zich knoppen, die knoppen ontploopen zich, uit die knoppen komen bloemen, en tenslotte zet zich die bloemenweelde om in vrucht; in een vrucht die eerst dan nog zwelen moet, daarna rijpt, en eenmaal rijp geworden, den oogst oproept. Juist zooals het ons geteekend wordt in de gelijkenis van Matth. 13: 37 v.v. Als nu de ure van den oogst gekomen is, zegt Jezus zelf van dien oogst: „en de oogst is de voleinding der wereld”; en voorts wijzende op de geheel verschillende uitkomst, die de goede tarwe en die het onkruid wacht, voegt onze Heiland er nog eens opzettelijk bij: „alsoo zal het ook zijn in de voleinding der wereld”. Al wat nu tusschen de eerste ontkieming van de zaadkorrel en den pluk van de vrucht inligt, is het proces, d.w.z. de samenvatting van al wat reeds gebeurd is, nu nog gebeurt, en hierna gebeuren zal, gerekend van de eerste schepping der wereld tot dat het einde zal zijn. Dit einde nu niet genomen in den zin van het einde des aardrijks, alsof de wereld alsdan zou ophouden te bestaan, maar als einde van wat in den geest der Schrift ook wel heet de tegenwoordige beëindiging of de tegenwoordige eeuw. Ook in de opvoeding van het kind en in de rijping van den volwassen man vindt ge hetzelfde denkbeeld van zulk een proces. Dan begint het proces reeds van de ure der ontvangenis af; gaat voort in de zwangerschap van de moeder; doet een nieuwe schrede in de geboorte, als het pasgeboren kind de levenslicht aanschouwt, om dan eerst de voeding en opvoeding te doen aanvangen, zoowel stoffelijk als geestelijk; en om, is die opvoeding voltooid, de knaap in den jongeling, de jongeling in den man te doen overgaan, tot die man eindelijk in de volle kracht zijns levens bloeit, de vrucht van zijn leven door de wereld geplukt wordt, en ten slotte de grijsheid intreedt, die voor wat deze wereld aangaat, zijn leven voleindt in den dood. Zoo is dan het proces het verloop, en de voleinding de afloop der dingen, maar altoos zoo, dat de afloop in verband staat met het verloop, en de voleinding verband houdt met het voorafgaand proces.

Niet, men versta dit wel, alsof de voleinding steeds van zelf uit het proces voortkwam. Als het koren op het land gerijpt is, treedt de maaiër toe, bindt het in schoven saam en gaat het op in zijn schuren. Als het levensproces van den man ten einde gaat, komt de Dood en maait hem af met zijn zels. En zoo ook zal de voleinding der wereld niet een afloop zijn die vanzelf uit het proces voortkomt, maar een gebeurtenis, die ingaat door de wederkomst van Hem, die na zijn verrijzen naar den hemel opvoer. Maar al mag bij de Voleinding niet aan regelmatige evolutie worden gedacht, toch komt het einde niet, en kan het niet komen, eer het historisch proces is afgelopen. En eerst dan, als dit

proces bij het punt is aangekomen, dat het niet verder kan, dan treedt de gebeurtenis in, die er een einde aan maakt, en hiernede geheel den loop voleindt.

Als titel van deze reeks is daarom niet gekozen: *Van de laatste dingen*, gelijk men in de dogmatiek gewoon is, te spreken van *eschatologie*, wat letterlijk *de leer der laatste dingen* beduidt. Al spreekt het toch van zelf, dat het bij de Voleinding met name op „de laatste dingen” aankomt, toch bestaat er tusschen beide uitdrukkingen een onderscheid, dat hier niet verwaarloosd mocht worden. Sprekt men toch van „de laatste dingen”, dan worden die dingen op zich zelf genomen, los van de historie die er achter ligt, en los van het begin waaruit heel het proces opkwam. Kiest men daarentegen de uitdrukking: *Voleinding*, dan ligt in het woord zelf het verband aangeduid van het einde, met wat daar achter ligt, tot in zijn begin. Men heeft dan voor zich dezelfde gedachte, die de Schrift ons voorstelt in de *Alpha* en de *Omega*. Zooals er staat in Openb. 1: 8: „Ik ben de Alpha en de Omega, het begin en het einde”, zegt de Heere, „die is en die was en die komen zal, de Almachtige”. De vorm van deze wijze van uitdrukking is ontleend aan het Grieksch alfabet, waarin, evenals bij ons, de *A* (bij hen *alpha* genoemd) de eerste letter was, terwijl hun alfabet niet als bij ons met een *Z* eindigt, maar met de lange *O*, door hen *Omega* (d.w.z. *groot O*) genoemd. Zelf nu geeft ons de Heere aan, wat deze verwijzing naar de eerste en de laatste letter van het alfabet bedoelt, door er onmiddellijk op te laten volgen: *het begin en het einde*; wat zeggen wil, gelijk het alfabet één geheel vormt, dat in de *a* zijn vast begin heeft, daarna zijn bestaan over alle 23 letters voortzet, en tenslotte op de *Omega* uitloopt, zoo ook heeft de wereld een vast begin gehad, verloopt naar een geregelde historie, en zal eerst dan haar voleinding vinden, als het aan de *Omega* der historie toe zal zijn gekomen; en dit begin was, dit proces der historie is, en die voleinding zal zijn uit Mij.

Zoo leerden het ook onze vaders, maar sinds het midden der 18e eeuw verkreeg men op dit alles allengs een geheel anderen blik. Steeds meer toch werd in die dagen van de verdoering der Dogmatiek, het verstaan van de bijbel, en het zich isoleren van de Schrift, op rationalistisch spoor, schier geheel de leer der laatste dingen saamgetrokken in de dusgenaamde *leer der Onsterfelijkheid*. De hoofdvraag werd toen, of er nog een leven na den dood was en of de mensch een wezen was als 't dier, dat met zijn sterven vernietigd wordt en ophoudt te bestaan, dan wel of de mensch, als wezen van hooger orde, ook na zijn sterven zijn aanzijn op andere wijze voortzette. En al waren er ook toen reeds, die dat ontkennden, en de eerste schrede zetten op den weg, die tenslotte naar het puur materialisme moest leiden, toch hield men destijds nog tamelijk algemeen aan de onsterfelijkheid van den mensch vast. Doch dan werd die onsterfelijkheid ook schier uitsluitend van menschenlijke zijde gezien. Hoofdzak werd zelfs veelal het vraagstuk van het wederzien na den dood. Het sentimenteële begon regel te stellen, en almeer besleed men zich niet anders in, of het leven na den dood zou een voortzetting van dit ons aardse leven worden. Zooals men hier, de één na den ander, in den dood inging, zoo zou men aan de overzijde van het graf delatere gestorvenen achtereenafvolgens weer tot zich zien komen, en het aardse saamzijn zou in hooger sfeer, wel in anderen vorm, maar toch op dezelfde grondslag worden voortgezet. Dit hing dan meest saam met het sentimenteële van de Jezus-verreering, die wel met name bij de Hershutters, maar toch evenzo bij andere mystieken allengs zoover voortschreed, dat aan God Drie-eenig schier niet meer gedacht werd, en God de Vader en God de Heilige Geest zoo goed als geheel op den achtergrond werden gedrongen, om alleen de aanbidding van den Heiland over te doen blijven. Tusschen Jezus en de ziel ontpon zich dan reeds hier een soort sentimenteel liefdesleven, dat na den dood, als men bij Jezus was, op nog inniger voet zou worden voortgezet, maar dan toch altoos in verband met het liefdesleven tusschen huisgenooten en familieleden en vrienden, dat men reeds op aarde genoten had. Van een Voleinding der dingen was daarbij veelal geen sprake meer. Wel werden in de Dogmatiek ook nog de Wederkomst en het Oordeel vluchtig besproken, maar meer omdat deze beide stukken nu eenmaal tot de dogmatiek behoorden, dan dat men er voor zichzelf behoefte aan gevoelde, er nog mee rekende, of er troost

aan ontleende. Van de schepping Gods in natuur en genade repte men bij de laatste dingen niet meer. Van het historisch proces dat het einde met het begin verbindt, hoorde men niet meer. Het ging niet meer om het werk, om den raad en om het bestel Gods, maar schier uitsluitend om de toekomst van den mensch. Men loochende al het overige nog niet, maar voelde er niets meer voor. Het leefde niet meer in de gemeente. Het kwam niet meer in aanmerking voor de prediking. Het stond voor doode uitging, zonder dat er eenige bezieling van uitging, puur machinaal nog op den catalogus van den boedel uitgetrokken. Om het werk Gods en om zijn eere bekommerde men zich niet meer. Het ging ten slotte eeniglijk om den mensch. Op den mensch trok zich aller aandachtzaam. De vraag, hoe het hem na zijn sterven zou vergaan, was de eenige vraag waarmee men zich besighield. Men nam nog wel de versoening door het bloed des Kruises in zijn beschouwing op, maar alleen in zoover, als dit den mensch na zijn sterven van alle schuld ontlastte, en alzo elken hinderpaal weg nam, die aan zijn gelukstaat in den weg kon staan. En voorts verdiepte men zich in allerlei voorstellingen van hetgeen waarin die gelukstaat bestaan zou, maar ook dit laatste steeds meer in dien zin, dat het hoog-hemelsche karakter van dien gelukstaat allengs zoo meer afging, en het streven zich steeds duidelijker openbaarde, om den toestand van dit aardse leven, mits dan ontdaan van wat hier ons leven drukt en benauwde, in de hemelsche sfeer over te brengen. Zooals de mensch zich hier op aarde in zijn leven ontwikkeld had, zooals hij hier op aarde vooral in het huislijk leven genoot, en in sentimenteële mystiek het hoogste levensgenot had gezocht, zoo zou het menschenlijke leven zich ook aan de overzij van het graf ontplooiën. Wel rijker en ruimer en heerlijker, maar toch in zijn wezen niet van het leven hier op aarde verschillend. Niet de Schrift wees den weg naar de zalen des lichts, veel meer moest het sentiment leiding aan de gedachten geven, en zonder iets dat ook maar zweemde naar een enigszins alomvattend blik op het geheel der dingen, trok zich op die wijze hetgeen men omtrent de eeuwigheid elken inprentte, almeer geheel saam om de vraag, wat er van den mensch zou worden en dit dan nog maar al te zeer in gebondenheid aan de vormen van zijn aardse leven. Vooral de sentimenteële poësie der dagen gaf hierbij den toon aan.

Dit nu hing op het nauwst saam met de scherp geteekende strooming der geesten, die ten slotte op het eind van de 18e eeuw in de Franse Revolutie den grootsten ommekeer in den stand der dingen verwezenlijkte, waarvan, sedert de verschijning van het Christendom in de wereld, de historie te getuigen heeft. Geheel ten onrechte stellen velen het zich nog altoos voor, alsof de machtige gebeurtenissen, die in 1789 te Parijs voorvielen, als een donderslag bij onbewolkten hemel gansch plotseling het gelaat der dingen in zijn tegendeel omzetten. Dit toch was zoo niet. Het diepste beginsel der Franse Revolutie ligt in het opzij zetten van den levenden God en het op den voorgrond plaatsen van den mensch als autonoom wezen, d.i. als een wezen dat zichzelf de wet stelt. Dit had niet aanstands tengevolge, dat men met elk Gods-begrip brak. Het verleden dat achter de Franse Revolutie lag, was te diep in de religie ingeworteld geweest, om aanstands een vervreemding van alle religie mogelijk te maken. Ook in de religie lag zekere kracht, ook de religie bood aan het leven zekeren steun, in de religie lag vertroosting, in de religie zelfs zekere fijne genieting. Waarom zou men dan de religie, die zoveel schoons als ornament aan het menschenlijk leven toevoegde, plotseling vernietigen? Zoo deed men niet. Te Parijs werd zelfs door de mannen der Revolutie officieel zekere vereering van een Opperste Wezen ingevoerd. Toen ook hier te lande de Revolutie doorbrak en in 1798 een nieuwe Staats-regeling werd ingevoerd, werd daarin een Artikel 8 van dezen inhoud opgenomen: „De eerbiedige erkenning van een Albestuurd Opperwezen versterkt de banden der maatschappij, en blijft ieder Burger ten duurste aanbevelen”. Reeds in de Staatsregeling van 1801 echter werd dit in zooverre verworpen, dat in Art. 11 alleen nog maar gewag werd gemaakt van „Kerkgemeenschappen, welke ter bevordering van deugd en goede zeden een Hoogste wezen eerbiedigen en hulde doen”. En in de derde Staatsregeling uit die dagen, in die van 1805, werd dit nogmaals verworpen, zoodat er niets van overbleef dan de bepaling in Artikel 4: „Het gouvernement handhaaft de Kerke-

nootschappen bij de ongestoorde uitoefening van haar Kerkelijke instellingen, geschikt ter verbreiding van Godsdienstige beginselen en goede zeden, mitsgaders ter handhaving van de goede orde”. Zelfs deed men in de Constitutie van 1806, onder Koning Lodewijk Napoleon, nogmaals een schrede achteruit en bepaalde, dat niet alleen alle godsdienstige gelijke bescherming zouden genieten, maar tevens dat de organisatie en de uitoefening van den eeredienst door het gezag van Koning en Wet zou worden geregeld. Zoo was de religie vanzelf niet meer het hart van den Staat, maar werd aan de macht van den Staat onderworpen. En het is langs dien weg, dat men ten slotte uitkwam bij de *religie als privaatsaak*.

In zijn eigen huis, of gelijk men het dan veelal noemde, in de bidcel, zou ieder vrij zijn, maar de uiting van de religie in het optreden eener kerk of ook in eenigen vorm van eeredienst zou onder Staatscontrole komen, en in geen geval zou de Staat als Staat zelf ook maar iets meer met God of met godsdienst van doen hebben. Als private liefhebberij kon de religie voortbestaan, maar op het publieke erf had ze afgedaan. Ook hier kwam men alzo bij den autonomen mensch uit. Ieder zou persoonlijk voor zich zelf bepalen, of hij met God of met geen God van doen zou hebben. Een iegelijk zou voor zich zelf uitmaken, of er een God bestond, dan of de Godsdeed slechts het product van onze fantasie was geweest. Hoe men dit nu uitmaakte of bepaalde, stond aan leders believen, en in elk geval bleef alles, wat ook maar van verre een reuke der religie van zich deed uitgaan, uit het gemeenschapsleven van heel het volk geweerd; ja, zelfs moest de Overheid de onverschilligen en de tegenstanders der religie beschermen tegen allen overlast dien ze van de zich vroom noemenden lieden konden. Niet alsof van God ging de macht en het gezag uit, maar eeniglijk van den mensch als mensch genomen. Vandaar de Volkssoevereiniteit, die tegen het afgeleid gezag der Vorsten en tegen het hoog gezag van den Almachtigen God werd overgesteld. En dit werd derwijs principieel genomen, dat niet God beschikte wat de mensch zou zijn, maar dat de mensch zou beslissen of er een God zou zijn, en zoo Hij er was, welk wezen Hem zou worden toegekend. Niets minder derhalve dan een volstrekte onderbovenkeering van het levenscompas. Niet de mensch zou van God afhankelijk zijn, maar zelfs het bestaan van het Wesen Gods zou afhankelijk worden gesteld van menschenlijke beslissing. Feitelijk plaatste de mensch zich op den troon, en voorzoover de mensch noch een God in zijn paleis toeliet, zou die God niet anders zijn dan een van 's menschen satellieten, om hem ter hulpe te komen als Hij geroepen werd, en voorts te troosten in nood en leed, of om bij plechtigheden luister aan 's menschen leven bij te zetten.

Toch leide men hieruit niet af, dat dit alles louter vrucht en gevolg van de Franse Revolutie zou geweest zijn. Daar is geen sprake van. Veel meer moet ingezien en erkend, dat beiden, en de Franse Revolutie en deze volstrekte ommekeer in de waardschatting van de religie, saam het gevolg waren van de veranderde strooming der geesten, die zich al meer van de toonevende klasse had meester gemaakt. De brandstof was reeds vóór de Reformatie hiervoor aangedragen; een geloofsheid als Calvijn heeft, tot aan zijn einde toe, den strijd tegen deze Libertijnen moeten doorstaan; het Humanisme heeft deze strooming in de hand gewerkt; en toen na den dertigjarigen oorlog Europa eindelijk tot den vrede terugkeerde, en de reformatische geest, uitgeput door zoo lange en bange worsteling, boven haar kracht was gegaan en haar kracht had uitgeput, is het die humanistische geest geweest, die zich van de hoogeschoolen en van de middenpunten der beschaving wist meester te maken, vandaar tot in de Kerken doordrong, en op die wijze allengs de geesten voorbereide op de alles meeslepende omwenteling die te komen stond. Als dan ook van Frankrijk de omwenteling uitgegaan, ze vond in Duitschland en Italië, en zoo ook ten onzent, breede kringen gered om aanstands haar lof te bezingen, en men weet hoe zelfs predikanten ten onzent publiek op plein en markt met de dolzinnigste omwentelaars om den Vrijheidsboom hebben gedanst. Dat juist te Parijs de vonk in het kruit sloeg en de groote wereldbrand uitbarstte, lag deels aan de anarchie die daar steeds in den volksgeest huisde, en anderdeels aan de overmacht waarmee de monarchie, in Frankrijk bovenal, de persoonlijke vrijheid onderdrukt had. Maar of men in de salons te Parijs verkeerde of omdoolde in de lustloten der kleine Duitse vorsten, het was al een geest die tegenwaarde; een geest waarvan de machtige

en geniale representanten altijd blijven zullen Rousseau en Voltaire met heel de Encyclopaedistische school.

Die geest droeg in den aanvang nog allerminst een brutaal revolutionair karakter. Veel meer diende hij zich aan als een hoogere cultuur, als een rijkere levensopvatting, als een edeler en hooger staande beschouwing van heel 's menschen existentie. Vandaar dat ook het toonevende Christelijk publiek zich door dien geest aangetrokken gevoelde, veel van dien geest in zich opnam, en zich op die wijs aan de strooming van dien tijd conformeerde. De losmaking van den enkelen mensch uit het verband waarin hij geboren werd en leefde, om meer den enkelen mensch in zijn waardij en betekenis in den voorgrond te doen treden, trok vooral de mystiekgezinden aan. Niet nu pas, maar alle eeuwen door had men ook in Christus Kerk te worstelen gehad met zekere verstijving en versteening van den vasten vorm in belijden en eeredienst, en steeds was hiervan het gevolg geweest, dat mystiek-aangelegde zielen, in plaats van op de herleving der Kerk aan te sturen, zich uit het kerkelijk leven op zichzelf terugtrokken, en met gelijkgezinden in gezelschappen of in kleine secten een religieuze genieting zochten die de Kerk haar onthield. Schier ongemerkt voelde dan de geest in zulke pietistische of mystieke kringen zich verwant worden aan den geest der vrijmaking, die in wijsgeerige, letterkundige en maatschappelijke kringen aan den desdijds in opgewekte religieuze kringen de onverschilligheid jegens de Kerk hand over hand toenam, en ieder zich op zichzelf steelde en een ongeorganiseerd, individualistisch Christendom, dat zich schier uitsluitend om de enkele ziel bekommerde, als een meer geestelijk Christendom van hooger orde begon te gelden. Wat reeds vroeger in het Methodisme aan het woord kwam, en nu weer in het Leger des Heils opdook, bewoog zich geheel in dezelfde lijn. Gelijk in het staatsverband en op politiek terrein de autonome enkele mensch de wet zou stellen, zoo zou ook op religieus gebied de enkele mensch den toon aangeven; en al kwam de Franse Revolutie al spoedig beslist vijandig tegenover alle Christendom te staan, toch blijft het feit, dat en de mannen der Franse Revolutie en de leiders der nieuwe Christelijke beweging feitelijk en in den grond der zaak van eenzelfde beginsel uitgingen, en dit beginsel kwam er altijd weer op neer, dat het uitgangspunt gezocht werd in den enkelen mensch. Wat op Staatserf zich tegen de Monarchie keerde, keerde zich op Kerkelijk erf tegen de Kerk en tegen al wat in die Kerk vast was, alzo tegen de belijdenis, tegen den eeredienst en tegen het kerkbestuur. Geen belijdenis zou meer binden, maar leders persoonlijke overtuiging de zaak voor hem zelve uitspreken. Geen predikanten waren de bedienaren van 't heil, maar vrij optredende getuigen. Geen kerkgang maar een particuliere bidstond, waarin een ieder voor kon gaan, zou de ware bezieling aanbrengen. En zoo het kerkbestuur tucht wilde oefenen, ging men eenvoudig de Kerk uit. Van een religieuze besef, dat den demonischen oorsprong der Franse Revolutie gegist en zich tegen dien geest verzet zou hebben, was in deze kringen geen sprake. Men ging wel niet saam, maar liep evenwijdig naast elkander, en in den grond der zaak was het éénzelfde neiging in de geesten, die op politiek terrein de Revolutie inriep en op kerkelijk erf elken band losmaakte, om den enkelen mensch op zichzelf te laten drijven. Tot in den Réveil viel dit te bespeuren. Niet zozeer in den Réveil die uit Engeland tot ons overkwam, maar wel en zeer sterk in den Réveil die van Zwitserland en van Frankrijk uitging. Ook in dezen Franschen Réveil toch werd steeds de persoonlijke overtuiging op den voorgrond geschoven, op den enkelen mensch de hoofdnadruk gelegd, en het individualisme tot goed gevoerd, ten deele zelfs door een zoo uitnemend tolk als Vinet. Tegenover de dorre mathed en de versteening der Kerk stak aanvankelijk dit jonge, bezielende leven heerlijk af. Al wat vroom was, gevoelde er zich toe aangetrokken, of deed het na in eigen vorm. En zoo was het ten leste in den aanvang der 19e eeuw, dat in Staat en Kerk beiden alle hoop op den enkelen mensch werd gesteld en de saambinding der geesten schier geheel uit het oog werd verloren.

Zelfs de Zendingen, die in denzelfden tijd opkwamen, hing oorspronkelijk rechtstreeks met dien geest der Franse Revolutie saam en trad dien tengevolge veelal in onkerkelijken vorm

op. Door tot op den mensch terug te gaan, neigden de mannen der Fransche Revolutie er van meet af sterk toe, om den natuur-mensch in heidsche lande verre in waardij te stellen boven den mensch gelijk men dien te midden der Europeesche beschaving vond. Die Europeesche mensch was bedorven. Alleen in den natuurmensch in verre landen vond men den echten mensch nog terug. Vandaar een tijdlang zelfs zekere beweging om den natuurmensch na te gaan doen, tot zelfs in het min gedekte van zijn kleding. Een genootschap als de *Aboriginal Society* te Londen oprad, poogde dezen terugkeer tot den origineelen natuurmensch zelfs steun te geven. In allerlei romans werden de Robinson Crusoe's verheerlijkt, en men ondernam tochten om in het verre land den natuurmensch te gaan bestudeeren. En diezelfde idee nu was het, die toen onder de Christenen van positieve belijdenis de groote gedachte der Zending deed herleven; een gedachte die zelfs bij de Koloniaal Mogendheden dusver slechts zeer beperkt tot haar recht was gekomen. Doch die Zending moest dan ook het stempel der gansche beweging dragen. Niet van de Kerk, maar van particulieren moest ze uitgaan. De Europeesche bevolking was voor het Christendom niet meer ontvankelijk. De natuurmensch zou het wel zijn. Daarom had men de kennis van het Evangelie slechts naar het heidenland uit te dragen, en op eens zou men zien, met wat kracht het Christendom onder de natuurmenschen ingang zou vinden, en eerst daar zijn volen luister zou kunnen ontplooiën.

Zoo was er bijna geen enkel terrein ook op religieus gebied, waarop de nieuwe tijdgeest zijn stempel niet drukte. Het was steeds de enkele mensch, die ook op Christelijk terrein op den voorgrond trad, het initiatief nam en de bezieling van zich deed uitgaan. Dat dit bij wettige consequentie tenslotte noodzakelijk tot een algemeene ontbinding van het Christendom leiden moest, werd niet ingesien. Een tweede reformatie scheen te zijn aangebroken, en volkomen te goeder trouw stelden de beste en ernstigste mannen zich aan het hoofd dezer nieuwe beweging. En zoo nu hing het met geheel dezelfde beweging samen, dat ook de *ontstervelijkheid van den mensch* al meer hoofdvraag werd voor wie dacht aan de dingen die te komen stonden, en dat bij de leidende geesten de aloude belijdenis van de *Volending* der wereld schier geheel in het vergeetboek geraakte.

Dr. A. K.

„Gij bezit mijne nieren“.

Want Gij bezit mijne nieren; Gij hebt mij in mijner moeders buik bedekt. Psalm 139 : 13.

De 139: psalm is proefsteen voor het heiligen karakter van uw zelfbeleving bij het inleven in Gods alomtegenwoordigheid. Kunt ge bij het lezen en herlezen van dien eenigen psalm naar waarheid betuigen, dat David in dit lied slechts uitzoog, wat hij ook zelf in uw omgving met u God hebt bevoonden en ervaren, dan zijt ge er; want dieper dan deze psalm is niet in dit geheimnis in te dringen. Is het u daarentegen bij het inlezen van diesen psalm nog te moede, alsof de psalmist wel van zichzelf, maar niet ook van u spreekt, dan bewijst dit: dat uw kennis van Gods alomtegenwoordigheid nog een te uitwendig karakter draagt, en dat het heilige intieme nog aan ontbreekt. God is voor u dan wel alomtegenwoordig in het gansche heelal om u heen, tot in uw huis en in uw bidcel, maar ge mist dan nog het rijk besef van Gods alomtegenwoordigheid in uw eigen persoon, heide in heel uw ziel en in heel uw lichaam. Intiem staat tegen uitwendig over, en daarom is „heilig-intiem“ een niet zoo juiste uitdrukking, om de alomtegenwoordigheid God binnen in u uit te drukken.

Nu is er tweerlei alomtegenwoordigheid Gods in den mensch, die ge wel zult onderscheiden. De ééne die bij alle menschen plaats grijpt, de andere die alleen in Gods kinderen gevonden wordt.

Van de alomtegenwoordigheid Gods in alle menschen kan tot op zekere hoogte gezegd, dat ze den mensch met alle creatuur gemeen is. De almachtige Schepper is met zijn alomtegenwoordigheid tegenwoordig in elk dier, in elke plant, in elk stofdeeltje, in elken druppel. Toch staat het daarom bij mensch en dier niet gelijk, wel wat het lichaam betreft, maar niet wat aangaat het innerlijk leven. In elk mensch is een innerlijk leven, dat op de wijs niet in het dier wordt gevonden, zelfs niet in het hoogstbewerkte dier. En ook in dit innerlijk leven, dat den mensch van het dier onderscheidt, is Gods alomtegenwoordigheid. Ook dan als de mensch een misdaad doet, is de sluwheid die hij daarbij aanwendt, of de haat die hem beziel, een in zijn tegendeel omslaande en door satan misbruikte kracht, die met Gods alomtegenwoordigheid in rechtstreeksch verband staat.

Maar van andere natuur is de tegenwoordigheid Gods in de uitverkorenen. Bij hen doch is er niet alleen een heel hun wezen doordringende tegenwoordigheid van de kracht en wetenschap Gods, maar van God zelf in den Heiligen Geest. Vandaar dat in het Woord der zeken verklaard wordt te zijn een *woonstede* Gods, een *tempel* van den Heiligen Geest. En eerst waar het alzo is, verkrijgt Gods alomtegenwoordigheid het heilig intiem karakter van siels-verkeer en bewuste gemeenschap met den Drieënnigen God.

Dat nu David diesen zijn keurpsalm uit zulk een innige gemeenschap met zijn God zong, blijkt uit het slot, waar hij zegt: „Doorgrond mij, o God, en ken mijn hart, beproef mij en ken mijne gedachten.“ Hier toch wordt niet alleen het feit vastgesteld, dat Gods alwetendheid hem doordringt, maar, heel anders, de bede geslaakt, dat God hem straks dieper tot op den bodem van zijn innerlijk wezen moge doorgronden, d.i. kennen moge tot op den diepsten grond van zijn wezen; iets wat de nog niet bekeerde mensch juist niet wil en dus ook niet afbidt. En juist dit slaat op wat de Schrift en elders, en zoo ook hier in verband brengt met het leven van ons ik in onze nieren.

Ge moet dit niet ontleedkundig verstaan.

Door het slachten der offerdieren zag de Israëliet gedurig voor oogen, hoe er in het lichaam onder het hart nog een andere werking plaats greep, en dit bracht hij in verband met de ligging onder het hart van het orgaan, dat in de nieren uitkwam. Wat verder nog onder de nieren lag, stond in rechtstreeksch verband met het zinlijke leven. De nieren waren het diepstliggend zintuig-orgaan. Vandaar dat de Israëliet niet dieper afdaalde, maar in de nieren het diepstliggend orgaan van het edeler leven zag. En dit was oorzaak, dat, heel de Schrift door, hart en nieren genomen werden als de twee organen, waarin zich het innerlijk leven voltrok. Van het hoofd spreekt de Schrift minder, omdat het hoofd als door het hart beheerscht werd opgevat. Maar als men uit de gevoels- en wilsuitingen van den mensch, die in het hart hun oorsprong vinden, nog dieper, en wel tot den diepsten grond van 's menschen innerlijk leven, wilde doordringen, ocht men dien diepsten grond in de nieren. Vandaar gedurig die zeggwijze, dat de Heere God „het hart kent en de nieren proeft.“ In het hart was het min of meer bewuste leven. Daarom kent God het hart. Maar onder dat hart school het nog onbewuste leven, dat niet gekend, maar geproefd wordt. En dit onbewuste leven in onze nieren gaat tot op onze geboorte, ja, tot op onze ontvangenis en tot op het bestel Gods in onze ontvangenis terug. Vandaar dat de psalmist niet alleen betuigt: „Gij, o God, bezit mijne nieren“, maar er in één adem bij voegt: want „Gij hebt mij in mijner moeders buik bedekt.“

God bezit uw nieren, omdat Hij u in uwe moeder met uw lichaam bedekt, d.i. aangekleed heeft. Eerst hadt ge, al bestonds ge reeds naar uw innerlijk wezen, nog geen lichaam. Maar toen u uw God besloot u in het leven uit te brengen, heeft Hij zelf in uwe moeder u eerst in „een ongevormde klomp“ verborgen, toen u gebeente gevormd, en om dit gebeente uw lichaam als een borduursel geweven. Zoo nu is u verborgen, innerlijk wezen bekleed en aangekleed, en zoo zijt ge, naar lichaam en ziel gereed, ter wereld gekomen. En dat wel niet door wat u moeder, maar door wat uw God deed. In vs. 14 roept daarom de Psalmist uit: „Ik loof U, omdat ik op een heel vreestelijke wijze wonderbaarlijk gemaakt ben. Wonderlijk zijn uwe werken. Ook weet het mijn ziel zeer wel.“ Ja meer nog. Niet alleen tocht, dat God u in uwe moeder met uw lichaam bekleed heeft, maar al wat aan u gevormd is, was tot in het kleine uitvloei van Gods raadsbesluit. „Al deze dingen waren in Uw boek geschreven, toen dage als ze gevormd zouden worden, toen nog geen van die was.“ Daar nu God het plan van uw lichaamsbouw ontworpen heeft, zelf dat plan heeft uitgevoerd, en ook u zelf, d.i. u innerlijk wezen, door God geschapen is, zoo zijt ge een eigendom van God, behoort ge Hem toe; en daar het verbandsgedachte tusschen ziel en lichaam in uw nieren wordt gesteld, zoo heet het kortweg: „Gij, o God, bezit mijne nieren“. Ze zijn niet alleen uw eigendom, maar Gij hebt ze feitelijk in uw bezit, en Gij doet er mee naar uw welgevallen.

„Heel vreestelijk“ noemt de Psalmist dat in vs. 14, en dat is het ook. Immers er ligt in, dat al uwe eigenaardigheden, die uw ik van anderen ik onderscheiden, alsoo door God in u beschikt zijn, en daar ge, na Adams val, niet anders dan in een zondig geslacht kondt worden ingeënt, brengt dit met zich, dat uw persoonlijk eigenaardigheden, en dus uw neigingen, naar het zondige kunnen hellen. Dat zij dus wat God in u uw ziel en lichaam wetiglijk als Zijn eigendom bezit, door zondige onbuigzaam in u innerlijk wezen, om een schadelijken weg kunt leiden. Naar Gods bestel moet ge in u innerlijk wezen, u met ziel en lichaam in de richting naar het eeuwige bewegen. Dat is de weg ten leven. Maar ge kunt van dien weg ook afraken, en met heel uw wezen een weg inslaan die dood loopt. En daarom besluit David met de bede: „Doortoe mij tot op den grond van mijn wezen, doorgrond mij, en ken mijn hart, en zie of bij mij een schadelijke weg zij, en leid mij op den eeuwigen weg.“ Hij beseft en voelt, dat hij zelf zijn eigen wezen niet doorgronden kan, althans niet tot op den bodem. Nog wel tot in zijn hart, maar niet tot in zijn nieren. En daarom smeekt hij 't af, dat zijn God dat doen moge, en hem op den goede weg leidt.

Hij vermaant zichzelf niet, om zijn innerlijk wezen te doorgronden. Hij weet dat hij dat niet kan. En zoo ook zegt hij niet, dat hij zelf den schadelijken weg mijden en op den ewigen weg gaan zal. Ook dit staat buiten zijn macht. En juist uit het bewustzijn van die onmacht, smeekt hij zijn God, of die zijn innerlijk wezen doorgronden en hem aan zijn hand leiden moge. God bezit zijn nieren, niet hij zelf. Over zijn innerlijk wezen, gelijk dit, diep onder zijn hart, in zijn nieren schuilt, heeft God alleen zeggenschap. En dit dringt hem van zelf naar zijn God toe, niet als naar een God die van verre is, maar als naar een God, die hem van achteren en van voren besiet, en tot in zijn nieren, d.i. tot in zijn verborgen, innerlijk wezen tegenwoordig is. God bezit zijn nieren, en hij draagt zelf in die nieren Gods alomtegenwoordigheid met zich om. Het is zoo peilloos diep opgevat, en toont hoe diep David door den Heiligen Geest, ook ons tot onderwijzing, tot in den grond van ons menschelek wezen wist in te dalen.

Het komt er daarom ook voor u op aan, zeer scherp tusschen de fontein van uw ik en tusschen hetgeen uit die fontein opwelt, te onderscheiden. Wat er uit opwelt zijn uw begeerten, uw gedachten, uw overleggingen, uw woorden, uw daden; maar diep onder dit alles schuilt de fontein zelf van uw innerlijk wezen, en alleen om dat innerlijk wezen is het voor de eeuwigheid te doen. Al uw gedachten, woorden en werken drijven in den stroom der jaren af, maar uw verborgen ik, uw innerlijk wezen blijft, en dit moet de eeuwigheid in. En toch, bij dit innerlijk wezen kunt ge zelf niet bij. Uw nieren bezit niet Gij, maar uw God.

Erkent ge dit nu niet, dan poogt ge telkens zelf uw innerlijk wezen te veranderen, en ge kunt het toch niet. Dan blijft ge de oude slaaf of slavin. Maar doet ge als de psalmist, gaat ge terug tot op uw geboorte, tot op uw ontvangenis, ja tot op het bestel Gods, dat u tot aan zijn riep, en belijdt ge Gods alomtegenwoordigheid tot in uwe nieren, dan keert ge in u zelf in, door uw hart heen tot op uw nieren, en vindt daar uw God, die u innerlijk wezen van uw ontvangenis af in zijn hand hield en nog houdt. En in het diepste besef van uw afhankelijkheid, zoekt ge dan met uw God gemeenschap, en bidt hem om de zuivering van de verborgen fontein, die in u is.

Zoo komt ge vanzelf tot de echte vroomheid. Ge ziet aan wat opwelt uit uw fontein, dat er in die fontein bederf is. Ge wordt verschrikt niet over deze of die sonde die opwelt, maar over den wortel van uw sonde in uw

innerlijk wezen. En ge smeekt het van uw God, die alleen u helpen kan, met al den hartstocht van uw zielstocht naar eeuwige behoudenis, af, of God Almachtig, die tot in uwe nieren tegenwoordig is, uit den wortel van uw zielebestaan de kanker moge uitsnijden, en tot in de fontein van uw leven zelf het kwaad moge keeren.

Dr. A. K.

Amsterdam, 13 Januari 1911.

Het nieuwe jaar, dat we zijn ingetreden, belooft als synodaal jaar voor onze Kerken van bijzonder gewicht te worden.

Volgens het voorschrift onzer Kerkenorde vergaderen onze Synodes slechts eens om de drie jaren. Wenschelijk ware het zeker, dat de Generale Synode telken jaer saamkwam; maar om de hoogte kosten, die elke Synode voor de Kerken meebrengt, en niet minder om den ingespannen arbeid, die ter Synode van de afgevaardigden en adviseurs gevraagd wordt, is dit niet wel uitvoerbaar. En misschien is het ook voor de rustige ontwikkeling van het kerkelijk leven beter, dat de spanning, die een Generale Synode te voorschijn roept, niet te spoedig herhaald worde.

Te meer is het echter eisch, wanneer een Generale Synode saamkomt, dat de Kerken zich dan ook rekenschap geven van wat ter synodale tafel zal gebracht worden. Niet, alsof onze Kerkeraden, classieke vergaderingen en particuliere Synodes reeds vóór de Synode beslissingen zouden te nemen hebben over allerlei onderwerpen, die op de Synode zullen behandeld worden. Zoo hebben de Remonstranten het gewild, die het omslachtige en onhandige regeringsstelsel der Republiek ook op ons kerkelijk leven wilden toepassen. Elk afgevaardigde ter Synode moest een bepaalden lastbrief medebrengen, waarin de Kerken, die hem afvaardigden, voorschreven, hoe hij stemmen moest. Bleek het, dat de meerderheid der Synode een ander besluit wilde nemen, dan moesten de afgevaardigden eerst redres nemen, gelijk men het noemde, tot hunne committenten, d.w.z. ze moesten de Synode opschorten en aan de particuliere Synode toestemming vragen, om tot dit besluit mede te werken. Ook deze particuliere Synode kon dan wederom geen beslissing nemen, zonder dat de Classen vergaderd waren geweest om over de aanhangige zaak een besluit te nemen. Terwijl eindelijk de Classis op haar beurt weer geen beslissing kon nemen, zonder hiertoe door de Kerkeraden te zijn gemachtigd.

Volkomen terecht zijn onze vaders tegen dit dwaze, tijdroovende en allen arbeid der Synode onmogelijk makende stelsel opgekomen. Praktisch is er geen dwazer stelsel denkbaar, want de Synode zou over niet één gewichtig punt een beslissing kunnen nemen, zonder dat telkens weer alle Kerken waren gehoord. En principieel miskent dit stelsel, dat op de Synode de Kerken door haar afgevaardigden vertegenwoordigd zijn en volle macht hebben om onder de leiding des Heiligen Geestes besluiten te nemen. Het voorbeeld van de eerste Synode te Jeruzalem gehouden, leert het dan ook geheel anders. De Kerk van Antiochie zendt afgevaardigden naar Jeruzalem, om over een gewichtig punt een beslissing te vragen, en de Apostelen met de ouderlingen geven die beslissing, zonder dat vooraf aan de Kerken, wien dit besluit gold, om haar goedvinden was gevraagd. Van een mandat impératif kan dus in ons Kerkrecht geen sprake zijn, en de Kerken hebben wel toe te zien, dat ze niet tegen dit grondbeginsel van ons Kerkrecht handelen.

Maar al is het stellig niet de roeping der Classen en particuliere Synoden om aan de Generale Synode voor te schrijven, welke beslissing zij nemen moet, toch wil dit daarom zeker niet zeggen, dat de Kerken ten opzichte van de Synode geen roeping zouden te vervullen hebben. Voor eerst tocht geldt als regel, waarvan zeker alleen bij hoge uitzondering mag worden afgeweken, dat de Synode bij haar agendum gehouden is aan de punten, die door de particuliere Synoden, Classen of Kerken zijn ingezonden. De Kerken hebben dus door de voorstellen, vragen, wenschen enz., die ze inzenden, de stof voor den arbeid der Synode te leveren. Reeds dit nu is een zeer ernstige en gewichtige zaak. Een Synode, die geen enkel belangrijk onderwerp op haar agendum vond, zou met louter administratieve maatregelen en de afdoening van enkele tuchttaken zich hebben bezig te houden, maar geen arbeid van blijvende betekenis kunnen verrichten. Niet de Synode toch heeft te bepalen, welke zaken van algemeen belang door haar aan de orde zullen worden gesteld; maar de Kerken moeten zorgen, dat een welvoorzien en wel-doordacht agendum op de synodale tafel worde neergelegd. Hoe rijker het programma is, hoe beter het voor den arbeid der Synode wezen zal. In dat opzicht is de invloed der Kerken op den arbeid der Synode dus zeer groot en hangt het wel-slagen der Synode zelfs voor een goed deel van dezen voorbereidenden arbeid der Kerken af. Te meer is het daarom de plicht der Kerken, om bijtijds zich rekenschap te geven van de vraagstukken, die ter Generale Synode behooren gebracht te worden. Al scheidt ons nog een half jaar van de Synode, de classieke en provinciale vergaderingen, die voor het agendum der Synode te zorgen hebben, naderen reeds vrij spoedig. En al is het nu volkomen waar, dat de meeste vraagstukken wel vanzelf door de omstandigheden van ons kerkelijk leven, door de publieke bespreking in de pers of door den invloed van leidende personen op den voorgrond geschoven worden om dan in den vorm van een bepaald voorstel tot Classis en particuliere Synode te worden gebracht, toch kan men het op deze toe-

vallige factoren niet laten aankomen. De Kerken zelf hebben nauwgezet en ernstig te overwegen, of er ook zaken van algemeen belang zijn, waarop de aandacht der Synode behoort gevestigd te worden. En ze dienen deze voorstellen juist geformuleerd en in behoorlijken vorm ter meerdere vergadering in te dienen, opdat de Synode wete, wat de bedoeling der Kerken is en zij een juiste beslissing kunne nemen.

Niet minder noodig is in de tweede plaats, en ook dit behoort tot den voorbereidenden arbeid vóór de Synode, dat de Kerken vooraf de onderwerpen bespreken, die op de Synode zullen behandeld worden, opdat er klaarheid en helderheid kome. Al heeft alleen de Synode het recht om een beslissing te nemen, toch sluit dit zeker niet uit, dat in de kerkelijke vergaderingen en in de kerkelijke pers vooraf over deze onderwerpen niet van gedachte zou kunnen gewisseld worden. Zelfs kon dit aan een juiste beslissing der Synode niet weinig ten goede komen. Men vergete toch niet, dat de Synode, die in een paar weken zooveel arbeid heeft af te doen, vaak zeer gehaast beslissen moet en de tijd voor uitvoeriger en grondiger discussies dan niet zelden ontbreekt. Hoe meer daarom zulk een onderwerp van te voren overdacht en beien is, de voor- en nadeelen in het licht zijn gesteld, de mantel der beginselen is aangelegd en kritiek is geoeft, hoe meer kans men zal hebben, dat, wanneer de Synode ter beslissing saamkomt, de vrucht rijp zal wezen om geplukt te worden.

Vraagt men ons, hoe het beeld der aanstaande Synode zich thans reeds aan den horizon begint af te tekenen, dan zal wel een der voornaamste vragen wezen, met welke verzoekschriften de Synode zich tot de Overheid zal richten. Een sterke aandrang om aan de Overheid te vragen, in zake Artikel 171 der Grondwet ook aan onze Kerken recht te doen, laat zich niet miskennen voor wie op de voorstellen der classieke vergaderingen acht geeft. Evenzoo heeft reeds meer dan één particuliere Synode op het agendum der Generale Synode het voorstel geplaatst, dat de Synode aan de Overheid de wederinvoering der doodstraf zal verzoeken. En ongetwijfeld zal uit den boezem der Kerken ook wel een voorstel komen, dat de Synode aan de Overheid bekend make, welke ernstige bezwaren bij de Kerken bestaan tegen de voorgestelde wijziging der Armenwet. Het mag zelfs bevreemdend heeten, dat de invoering der doodstraf, waarmede de Kerken als zoodanig heel weinig uitstaande hebben, zoo'n breede plaats in de kerkelijke beraadslagen heeft ingenomen, terwijl de Armenwet, die zoo diep ingrijpt in het kerkelijk leven, nog nauwelijks in onze meerdere vergaderingen ter sprake is gekomen.

Met dit drietal punten is de zeer belangrijke vraag aan de orde gesteld, of onze Kerken ook invloed zullen trachten uit te oefenen op de wetgeving der Overheid. Tot dusverre hebben onze Synodes zich van dergelijke verzoekschriften onthouden. Wel is op de Synode te Groningen in 1899 besloten een verzoek te richten aan de Koningin om de doodstraf weder in te voeren, maar de deputaten, aan wie de uitvoering van dit besluit was opgedragen, hebben hun mandaat eenvoudig niet volbracht, en de daarop gevolgde Synode te Arnhem heeft het zelfs niet noodig geacht dit mandaat te vernieuwen of de uitvoering van dezen last aan andere deputaten op te dragen. Ongetwijfeld zal thans de vraag wel principieel besproken worden, welke roeping de Kerk in dit opzicht tegenover de Overheid heeft. En met belangstelling zien we tegemoet, welke gedragslijn de Synode voor de toekomst zal uitstippelen. Wie hier toch A zegt, moet ook B. zeggen. Begeeft de Synode zich eenmaal op dezen weg, dan dient niet alleen bij de doodstraf, maar ook bij de loterij, bij de wet op de echtheid enz., de invloed der Kerk in de weegschaal te worden geworpen. We staan hier dus op een beslissend keerpunt, dat voor de toekomst van ons kerkelijk leven zeker verrekende gevolgen hebben kan.

Wat het tweede punt betreft, de wijziging van Artikel 171, staat het o. i. te betwijfelen, of de Synode zich wel geroepen zal voelen, aan de Overheid herstel van grieven voor onze Kerken te vragen, nu de Regeering reeds eigener beweging verklaard heeft, dat zij bij de aanstaande Grondwetsherziening een wijziging van Artikel 171 aan de orde zal stellen, en daarbij ook rekening zal gehouden worden met het onrecht onzer Kerken aangedaan. Een verzoek van de Synode om Art. 171 te wijzigen, zou na deze verklaring der Regeering vrijwel zijn, wat de Fransen noemen, „enfonceur une porte ouverte“. Eer zal het de vraag wezen, of niet, zoodra de plannen der Grondwetsherzienings-commissie ten opzichte van Art. 171 bekend worden, een nieuwe Synode zal moeten bijeengeroepen worden, om te beraadslagen welke houding onze Kerken tegenover deze plannen hebben aan te nemen.

Uit praktisch oogpunt schijnt ons daarom het derde punt, de herziening der Armenwet, thans van het meeste belang te zijn. Herstel van de doodstraf is van deze Regeering wel niet te wachten, en al kan getuigen morele plicht zijn, ook al weet men geen kans op slagen te hebben, praktisch is hier geen winst te behalen. Voor de wijziging van Art. 171 hebben we de toezegging der Regeering reeds, en de Synode kan moeilijk verder gaan, voordat eerst de voorstellen der Regeering bekend zijn geworden. Maar bij de Armenwet staat de zaak heel anders. Het wetsontwerp is reeds door de Regeering ingediend, is reeds bij de Tweede Kamer in sectie-onderzoek en zal wel na niet zoo langen tijd in publieke behandeling komen. Zal de Regeering met de wenschen onzer Kerken rekening houden, dan dient de

zaak dus op deze Synode grondig te worden besproken, en de bezwaren, die bij onze Kerken bestaan, behoorlijk te worden geformuleerd. Op dit punt behoort dus wel in het bijzonder de aandacht onzer Kerken te worden gevestigd.

Naast deze verhouding tot de Overheid treedt in de tweede plaats de Zending naar voren. Op elke Synode neemt de Zendingsactie een steeds breeder plaats in, en we zijn van harte dankbaar, dat de geestdrift voor de Zending over heel de wereld, ook in onze Gereformeerde Kerken zoo sterk weerklank gevonden heeft. Ouder den indruk van de wereldzendingsconferentie te Edinburg heeft Prof. Bavinck te Rotterdam met name gewezen op de noodzakelijkheid, om een afzonderlijk professoraat voor de Zending in te stellen. Voor de aanstaande opleiding voor Zendingdienaren is zeker zulk een professoraat hard noodig en niet, minder om voor de Zendingsactie zelf en principieel en praktisch de lijnen aan te geven. Op de Synode zal deze zaak dan ook aan de orde komen, en het zal zeker voor de Synode winst zijn, dat ze daarbij en bij de verdere Zendingquaestie gebruik zal kunnen maken van de voorlichting van twee mannen uit Indië, die ons Zendingsterrein zoo uitstekend kennen, als Ds. Weyers van Batavia en Ds. Bakker, den docent aan onze School te Djogjocarta.

De vraag, die terstond en in de pers en in de Kerken is opgeworpen, of dit Zending-professoraat door onze Kerken in Amsterdam of in Kampen zou gevestigd worden, heeft opnieuw doen gevoelen, hoe droef nog altoos de wigge der gedeeldheid van opleiding in onze Kerken doorwerkt. Scheen het een oogenblik, alsof de voorgaande Synode met haar eenparig besluit een stap had gezet op den weg, diëtot meerdere verbroedering leidden kon, de daarop gevolgde campagne in de pers en nog meer het afwijzend advies van Curatoren en Hoogleraren te Kampen sloeg aan deze verwachting den bodem in. Het is toch kwalijk aan te nemen, dat de Kerken, trots dit advies, het voorstel om de Generale Synode zouden brengen, om de Theologische school, zooals ze is, naar Amsterdam over te brengen. Dat, nu ook deze poging faalde, bij velen de lust vergaan is om nieuwe voorstellen te doen, en anderen, uit vrees voor onrust in de Kerken, maar liefst de geheele opleidings quaestie rusten laten, begrijpen we. Toch mag deze moedeloosheid noch deze vrees onze leidvrouw wezen. Het woord van Koen geldditook hier: Ende dispreert niet. Het opleidingsvraagstuk blijft aan de orde en zal vroeger of later opgelost moeten worden. Men kan het, evenals de antithese op politiek gebied, wel voor dood en begraven verklaren, maar het duikt toch telkens weer op in gesprekken, in kerkelijke vergaderingen, in de pers; het beheerscht voor een goed deel de verhoudingen in ons kerkelijk leven; het zaait verdeeldheid, het belemmert de rechte saamgroeiing onzer Kerken, het maakt, dat we onze volle kracht naar buiten niet ontplooiën kunnen. Of deze Synode een betere oplossing brengen zal dan de Synode te Amsterdam? De toekomst zal dit moeten uitwijzen. Gelukkig dat die toekomst in de hand des Heeren is en Hij op Zijn tijd alles wel maken zal.

Met de opleiding onzer a.s. Dienaren staan zeker in nauw verband de examens, die de Kerken afnemen. De regeling dezer examens bevredigde reeds lang niet en gaf in de praktijk tot moeilijkheden aanleiding. Ds. Lindeboom van Gorkum pakte de koe bij de horens en deed een voorstel, die met welwillendheid ontvangen werd. Een betere verdeling der examenvakken zal de aanstaande Synode ons wel brengen. Zeker zal het goed wezen, dat van de Kerken zelf daartoe op de Synode aandrang geoeft wordt en adhesie aan het voorstel van Ds. Lindeboom wordt betuigd.

Zoo doen zich de omtrekken van den arbeid der aanstaande Synode reeds onderscheiden. Mogen de Kerken nog menig belangrijk punt daaraan toevoegen. En zij de Synode van Zwolle gekenmerkt door dezelfde broederlijke eensgezindheid, die de Synoden van Utrecht en van Amsterdam kenmerkte.

Naar de New-Yorksche correspondent van de *Nieuwe Rotterdammer* G. T. mededeelt, wordt in Amerikaanse kringen bijzondere aandacht geschonken aan een ontdekking door Prof. Salomon Schechter van het Joodsche Theologische Seminarie van Amerika gedaan, waardoor we voor het eerst buiten het Nieuwe Testament omeen bron zouden bezitten, die omtrent het bestaan en de werkzaamheid van onzen Heiland getuigenis gaf.

Prof. Schechter vond n. l. te midden van andere handschriften in de bibliotheek der Rabbijnen te Kairo bewaard een oud handschrift, dat volgens deskundigen uit het midden van de eerste eeuw onzer jaartelling moet afkomstig wezen. Uit verschillende aanduidingen meent men te mogen afleiden, dat het stuk is opgesteld door een priester Boethius, die tot de secte der Sadduceërs behoorde en een soort Joodsch-Christelijke gemeente zou gesticht hebben. De inhoud bestaat uit persoonlijke toespraken, vermaningen en leeringen, waarin een „nieuwe openbaring“ verkondigd wordt, gegeven door twee Godgezanten, die kort te voren waren verschenen. De inhoud dezer openbaring zou treffende overeenkomst met den inhoud onzer Evangelien aanwijzen, en de nadere beschrijving, die van de twee Godgezanten gegeven wordt, zou blijkbaar op Johannes den Dooper en Jezus Christus slaan. Aangezien het hoofddoel van dit geschrift is om aan te toonen, dat de „nieuwe openbaring“ volkomen overeenstemt met de „wet van Mozes“ en deze leer te verdedigen tegen de lasteringen der Pharizeërs, zou het wel een apologie van het Christendom in Joodschen zin kunnen genoemd worden.

In hoe betekenel wanneer het man tekst pu schillende reeds jub script he bewezen een rech nooten he een bewij Amerika Men heri veel ophi dat Prof hebben o tijd van achteraf wezen, was. In sensatieve daarom ze terdaad u teekenen uit de m de naam die van C twee Mess zoodat he deze pers Dooper en zeker blij veel meer Joodsche Christelike Intussch terdaad u afkomstig geschreven zanten Joh bedoeld v als wapen de ultra-m torisch bes dat in ge melding van Evangelien veel later Christelike stap verder op historis nomen, dat een zekere Jesus gehe den en een de meeste maar of d van God I Verlosser i door „hist vestigd wo alleen rust schonk in alleen zwak neer men h genis der en gerien b door zulke waarde alto dat men va weet.

Ds. Gisp de Gereform. bestrijding e de bekende dat een m lijker is dan drank, was vond om verbleeden. Dat Ds. niet eens is, hij de pra om de Chr absolute on niet voor i bevattende i beschuldigen aan te heff vroeger bew niet op één Nu gunne broeder, wi dranksaande gaarne een koste van deze quaesti Gispen ligt i dat erkenni offer vergen. Toch gelo terdaad mee Colijn heeft bedoeld heef van den hee een matig g die verderf vaak in ons — en da Colijn met s chen opium bitterte — het gebruik van alcohol te stellen. O gelaten de n ondhed, s geest, en s keuren. Nie dat het opi ons gescho gebruikt, zo coliholbevate enz., zijn d schadelijk. God gescho schen te ver er zich van bruik, maar af te keuren, metterdaad dat de Chr absoluut ver dringen, elsc ren voor g